

Dyplomacja naukowa oraz jej gałąź – dyplomacja wodna jako odpowiedź na zagrożenia bezpieczeństwa morza

dr Joanna Siekiera

13.12.2021

Artykuł w skrócie:

- Dyplomacja naukowa dąży do wzmocnienia symbiozy interesów i wysiłków środowisk naukowych i polityki zagranicznej. Ważne jest jednak, aby cele naukowe i dyplomatyczne pozostały jasno określone celem uniknięcia nadmiernego upolitycznienia nauki;
- zmiany klimatu stanowią bezpośrednie zagrożenie dla ludzkości, zwłaszcza w ich skomplikowanych aspektach zmian oceanicznych, takich jak podnoszenie poziomu mórz, rosnące zakwaszenie wód oraz ich ocieplenie, utrata różnorodności biologicznej wpływającej tym samym na osłabienie łańcuchów pokarmowych oraz bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa żywnościowego.

Dyplomacja naukowa¹ nie jest nowym zjawiskiem. To narzędzie polityki zagranicznej nie posiada jednej definicji czy jednego, właściwego znaczenia. Termin „dyplomacja naukowa” został ukuty przez i na potrzeby rozwoju strategicznego amerykańskiej polityki zewnętrznej. Miało to swoją bezpośrednią przyczynę w próbach przywrócenia reputacji kraju poprzez wykorzystanie miękkiej siły (ang. *soft power*) dyplomatycznej po inwazji USA na Irak w 2003 roku². Z tego faktu można wywnioskować, iż dyplomacja naukowa (ang. *science diplomacy*, SciDip lub SD) jest niczym więcej niż wynikiem interakcji nauki z polityką zagraniczną. W takiej, coraz donioślejszej interakcji na arenie międzynarodowej, w kluczowych aspektach zmiany klimatu, bezpieczeństwa energetycznego czy równowagi sił, możemy zaobserwować rosnącą rolę i znaczenie badań oraz naukowej analizy w polityce światowej.

Rok 2009 uważa się za punkt zwrotny w dziejach dyplomacji naukowej. Wówczas to SD zaczęto postrzegać jako nową (odkrytą na nowo) gałąź nauki i źródło inspiracji akademickiej czy politycznej, ale także praktyczne i bardzo funkcjonalne, a przy tym tanie i efektywne narzędzie dalszego rozwoju na poziomie globalnym, regionalnym i krajowym. Dwie wysoko cenione i znane instytucje badawcze, *Royal Society* w Londynie oraz *American Association for the Advancement of Science (AAAS)*³ w Waszyngtonie, położyły podwaliny pod współczesne

---

¹ Autorka posiada certyfikaty ze szkoły oraz kursu SD (odpowiednio *European Academy of Diplomacy & Inventing a shared Science Diplomacy for Europe* oraz *S4D4C & EU Horizon 2020*) przeprowadzonych w maju i czerwcu 2020 roku. Jest ona także członkiem *SDG Bergen* – grupy naukowców zajmujących się badaniami na rzecz klimatu oraz przekazywaniem opracowań do grup roboczych ONZ, funkcjonującej na Uniwersytecie w Bergen w Norwegii.

² American Association for the Advancement of Science, *Science Diplomacy 2015 Conference Report*, Scientific Drivers for Diplomacy, Washington DC: AAAS, s. 1–31.

³ Autorka została zaproszona do wygłoszenia wykładu otwartego dla AAAS dnia 13 maja 2021 roku. Temat wystąpienia to *Ocean diplomacy from the public international law perspective*.

rozumienie oraz zrozumienie i docenienie istotnej acz niedocenianej roli dyplomacji naukowej. To z kolei otworzyło pole do dyskusji na poziomie akademickim, sprawiło, iż uczelnie ustanowiły granty naukowe oraz liczne stypendia, jak również pierwsze programy bądź kursy nauczania i wykorzystywania dyplomacji naukowej do różnych celów.

Wreszcie kamieniem milowym SciDip okazała się być monografia wydana przez dwie wspomniane instytucje, zatytułowana *Nowe granice w dyplomacji naukowej: Nawigując po zmieniającym się układzie sił* (ang. *New frontiers in science diplomacy: Navigating the changing balance of power*).⁴ W tej to książce możemy znaleźć definicję omawianego zjawiska, która jest jednakże raczej ogólną próbą zbiorczego nazwania jej narzędzi oraz oczekiwanych wyników:

Dyplomacja naukowa dąży do wzmocnienia symbiozy interesów i wysiłków środowisk naukowych i polityki zagranicznej. W przypadku tych pierwszych współpraca międzynarodowa jest często napędzana chęcią dostępu do najlepszych ludzi, obiektów badawczych czy nowych źródeł finansowania. W przypadku tych ostatnich – nauka oferuje potencjalnie przydatne sieci i kanały komunikacji, które można wykorzystać do wspierania szerszych celów politycznych. Ważne jest jednak, aby cele naukowe i dyplomatyczne pozostały jasno określone, aby tym samym uniknąć nadmiernego upolitycznienia nauki.

Dyplomacja naukowa wraz z jej gałęzią dyplomacji wodnej (tu często wyróżnia się także dyplomację oceaniczną, ang. *ocean diplomacy*) zyskuje na realnym politycznym znaczeniu. Obecnie bowiem wszyscy krajowi i regionalni gracze potrzebują twardej wiedzy naukowej opartej na badaniach zamiast racjonalizacji interesów politycznych spekulacji, aby poradzić sobie z globalnymi wyzwaniami. Wśród tych wyzwań musimy wyróżnić przede wszystkim **zmiany klimatu, które stanowią bezpośrednie zagrożenie dla ludzkości, zwłaszcza w ich skomplikowanych aspektach zmian oceanicznych (ang. *ocean change*), takich jak podnoszenie się poziomu mórz, rosnące zakwaszenie oraz ocieplenie, utrata różnorodności biologicznej wpływającej tym samym na osłabienie łańcuchów pokarmowych oraz bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa żywnościowego.**

---

⁴ Royal Society, *New frontiers in science diplomacy: Navigating the changing balance of power*, January 2010.

Aż trudno uwierzyć, ale nauka o oceanach stanowi zaledwie 0,04-4% wszystkich badań na całym świecie⁵. Przy tak ogromnym wpływie na ludzkie życie oraz wielkości oceanów względem terytoriów lądowych, widać jak bardzo ta skromna pod względem liczb grupa badaczy może mieć realny wpływ na podejmowanie świadomych decyzji dotyczących lepszego i zrównoważonego systemu morskiego w przyszłości. Dlatego też dyplomacja wodna znajduje się na początkowym etapie rozwoju, a szczyty klimatyczne, jak Konferencje Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (ang. *Conference of the Parties*, COP), coraz świadomiej korzystają z tej dziedziny polityki zagranicznej dla dobra wspólnego.

Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (ang. *Intergovernmental Panel on Climate Change*, IPCC) to bez wątpienia jeden z najbardziej znanych przykładów mechanizmu doradztwa naukowego na forum międzynarodowym. IPCC jest organem ONZ zajmującym się oceną nauki związanej ze zmianami klimatu. Jest to zatem panel *stricte* naukowy, powołany w 1988 roku przez Światową Organizację Meteorologiczną (ang. *World Meteorological Organization*, WMO) oraz Program Ochrony Środowiska Narodów Zjednoczonych (ang. *United Nations Environment Programme*, UNEP). **Celem IPCC jest dostarczanie światu – a zatem nie tylko politycznym decydom, ale także szerokiej opinii publicznej – rzeczywistych, jednoznacznych i jasnych do przyswojenia dowodów naukowych.** To wszak przełomowa metoda prezentowania wysoce skomplikowanej, szczegółowej i trudnej do zrozumienia przez laików wiedzy.

Przedstawienie wiedzy dotyczącej zmian środowiskowych to jedno, jednak równie ważne czy nawet ważniejsze wydaje się być faktyczne i efektywne wykorzystanie zebranych i przeanalizowanych informacji przez głowy państw dla dobra ich obywateli oraz całej ludzkości. W tym miejscu należy podkreślić, że IPCC zajmuje się obecnym stanem zmian klimatycznych wraz z ich potencjalnymi skutkami środowiskowymi i społeczno-gospodarczymi. Tysiące naukowców z całego świata, prezentujących różne dyscypliny, pochodzenie oraz doświadczenia zarówno w nauce, jak i bardzo często w polityce, dobrowolnie wnosi swój wkład w okresowe przeglądy (ang. *periodic assessments*), które są następnie wykorzystywane podczas dyskusji o polityce globalnej.

---

⁵ L. Valdés et al. (red), *IOC-UNESCO Global Ocean Science Report – The Current Status of Ocean Science around the World*, UNESCO Publishing, Paryż 2017.

Dyplomacja wodna stała się istotnym polem zainteresowania zarówno w stosunkach międzynarodowych, jak i budowaniu strategii państw we własnej polityki zagranicznej. Wszak przy wzroście temperatury na ziemi znaczenie wody wzrasta. Dotyczy to nie tylko wody pitnej, ale także tej wykorzystywanej na potrzeby gospodarstw domowych czy rolnictwa. Niewątpliwie woda jest najcenniejszym zasobem. Dodatkowo, według wielu przewidywań specjalistów, stanie się ona zarzewiem konfliktów zbrojnych w XXI wieku⁶. Bo choć tzw. wojny o wodę (ang. *water conflicts*) stanowią jakże dobrze znaną, starą formę walki militarnej między narodami, to powinniśmy spodziewać się ich nasilenia.

Dlatego obserwujemy niezaprzeczalnie zwiększoną potrzebę współpracy ponadnarodowej w zakresie dyplomacji wodnej. Burze, powodzie i susze występują coraz częściej i dotkliwiej. Degradacyjny wpływ zmian oceanicznych na życie nizinnych, delticznych, nadbrzeżnych i wreszcie wyspiarskich obszarów staje się częścią debat międzynarodowych oraz programów politycznych na poziomie regionalnym i globalnym. Raport ONZ na temat rozwoju wody (ang. *World Water Development Report*) z 2020 roku ostrzegł, iż zmiany klimatyczne będą miały poważny wpływ na ilość i jakość zasobów wodnych, podczas gdy nieodpowiednia gospodarka wodna zaostrzy skutki zmian w oceanach⁷.

Nieprzypadkowo też trzecia dekada XXI wieku została ogłoszona przez ONZ „Dekadą Oceanologii na rzecz Zrównoważonego Rozwoju” (ang. *UN Decade of Ocean Science for Sustainable Development*, w skrócie *Decade of Ocean*) na latach 2021-2030⁸. Wizją takiej agendy jest coraz lepsze i skoordynowane rozwijanie wiedzy naukowej, budowanie infrastruktury badawczej oraz wspieranie relacji międzynarodowych na rzecz zrównoważonego i zdrowego oceanu. Pozwala to na praktyczne wzmocnienie współpracy na poziomie ponadnarodowym celem rozwoju nauki o oceanach nie tylko w obrębie państwa czy jego regionu, ale także na poziomie globalnym⁹.

Tu zaś głównym organem odpowiedzialnym za wspieranie globalnej nauki o oceanach jest Międzypaństwowa Komisja Oceanograficzna (ang. *Intergovernmental Oceanographic*

---

⁶ S.K. Dehgham, *Water wars: early warning tool uses climate data to predict conflict hotspots*, “The Guardian”, 8.01.2020; *Whatever happened to the water wars?*, “The Economist”, 18.11.2019; A. Kramer, A.T. Wolf, A. Carius and G.D. Dabelko, *The key to managing conflict and cooperation over water*, “A World of Science”, 2013/11(1), s.4-27.

⁷ *WWDR 2020*, UNESCO, <https://en.unesco.org/themes/water-security/wwap/wwdr/2020>, dostęp: 5.11.2021.

⁸ *United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development*, UNESCO, <https://en.unesco.org/ocean-decade>, dostęp: 5.11.2021.

⁹ *The Science We Need for the Ocean We Want*, IOC, https://www.oceandecade.org/assets/The_Science_We_Need_For_The_Ocean_We_Want.pdf, dostęp: 5.11.2021.

Commission, IOC), ciało doradcze Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (a zatem *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, UNESCO). IOC umożliwia swoim 150 państwom członkowskim szeroką platformę współpracy oraz wymiany danych na temat obserwacji oceanów, łagodzenia skutków oraz zasięgu zagrożeń, polepszenia wydajności ostrzeżeń przed tsunami i innymi klęskami żywiołowymi, ale także planowania przestrzennego mórz i zarządzania oceanem (ang. *ocean governance*). Tu należy zwrócić uwagę na multidyscyplinarne podejście, a także międzynarodową determinację ludzi z różnych narodowości i dyscyplin nauki pracujących na rzecz światowego społeczeństwa.

Znaczenie wody jako surowca, a także dyplomacji wodnej na świecie jest coraz częściej podkreślane przez specjalistów. Jak wskazuje Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), przyszłe konflikty międzynarodowe oraz wewnętrzne będą wybuchać ze względu na zwiększone, a przez to coraz bardziej uciążliwe obciążenie i tak małych zasobów wodnych przez zmiany klimatyczne. Połączenie niedoboru wody zaś wraz ze wzrostem demograficznym terenów najbardziej zagrożonych pustynnieniem czy suszami nieuchronnie doprowadzi do zaostrzenia problemów hydropolitycznych¹⁰. Najbardziej wrażliwe obszary znajdują się w rejonie rzek Nilu, Gangesu-Brahmaputry, Indusu, Tygrysu-Eufratu oraz Kolorado¹¹. Z drugiej jednak strony woda może stanowić źródło współpracy między narodami, a przez to umacniania stabilności i dobrobytu. Wspólne i właściwe zarządzanie wodą może wszak prowadzić do poprawy relacji między skonfliktowanymi krajami oraz ich społecznościami zwiększając bezpieczeństwo i ochronę środowiska. Dlatego tak ważnym instrumentem polityki zagranicznej jest dyplomacja wodna i jej liczne mechanizmy współpracy w zakresie gospodarki wodnej mogące naukowo przewidywać konflikty, a także poddające najlepiej opracowane rozwiązania długotrwałych sporów¹².

---

¹⁰ Por. S.K. Dehghan, *Water wars: early warning tool uses climate data to predict conflict hotspots*, "The Guardian", 8.01.2020.

¹¹ European Commission, *Global hotspots for potential water disputes*: <https://ec.europa.eu/jrc/en/news/global-hotspots-potential-water-disputes>, dostęp 5.11.2021.

¹² A. Kramer, A.T. Wolf, A. Carius, G.D. Dabelko, *The key to managing conflict and cooperation over water*, "A World of Science", 2013/11(1), s. 4–12.

O AUTORCE

---

dr Joanna Siekiera. Prawnik międzynarodowy, doktor nauk społecznych, adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Bergen w Norwegii. Była stypendystką rządu Nowej Zelandii na Uniwersytecie Victorii w Wellington, niemieckiego Institute of Cultural Diplomacy, francuskiego Institut de relations internationales et stratégiques. Uzyskała certyfikaty Rosyjskiej Szkoły Prawa Humanitarnego, UN CIMIC Training School oraz NATO Stability Policing Centre of Excellence.

Sfinansowano przez Narodowy
Instytut Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego ze
środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich na lata
2018 – 2030

JEŻELI DOCENIASZ NASZĄ PRACĘ, DOŁĄCZ DO GRONA NASZYCH DARCZYŃCÓW!

Z otrzymanych funduszy sfinansujemy powstanie kolejnych publikacji.

Możliwość wsparcia to bezpośrednia wpłata na konto Instytutu Nowej Europy: 95 2530 0008
2090 1053 7214 0001 tytułem: „darowizna na cele statutowe”.